

RISØR KOMMUNE

STRATEGISK PLAN FOR KULTURMINNER 2017

VEDTATT AV RISØR BYSTYRE 25.01.2018, POLITISK SAK 5/18, ARKIVSAK 2015/1822

Vi skal vokse

- gjennom kunnskap, regional utvikling og attraktivitet

INNHOOLD

1) Vedtak	3
1.1 Forord	4
2) Innledning	5
2.1 Formål og hensikt med planen.....	5
2.2 Plantype og begrensninger.....	5
2.3 Forholdet til kommuneplanens arealdel	6
2.4 Forhold til annet lovverk / eksisterende planer	6
3) Roller i kulturminnevernet	7
3.1 Kommunens rolle i kulturminnevernet	7
3.2 Eieres rolle i kulturminnevernet	7
3.3 Utfordringer	8
4) Områder for kulturminneplanen	9
4.1 Den historiske trebyen Risør	9
4.2 Kulturmiljøer	9
4.3 Kulturlandskap.....	10
5) Konsekvenser av planen	11
5.1 Miljømessige konsekvenser	11
5.2 Økonomiske konsekvenser.....	11
6) Handlingsplan – videre arbeid med kulturminneplanen	12
6.1 Registrering av kulturminner, bevaringsplaner m.m.	12
6.2 Tiltaksplan:	13
6.3 Verneverdi	16
6.4 Bevaring	17
6.5 Forvaltning.....	17
6.6 Formidling	17
7) Oppslagsdel	19
7.1 Definisjoner	19
7.2 Overordnede rammer og lovverk	21
7.3 Tilskuddsordninger	25
7.4 Ord og begreper	28

Vedlegg 1: Temadel – Gjennomgang av 57 hensynssoner i Risør kommune.35

1) Vedtak

«Risør bystyre godkjenner «Strategisk plan for kulturminner» i medhold av § 11-15 i plan- og bygningsloven. Det forutsettes at følgende endringer innarbeides i planen:

	<p>Nytt pkt. 13 i tiltaksplanen s. 13: <i>Bevaringsplan for kystkultur, herunder immaterielle kulturminner. Ansvar: Byantikvar. Samarbeidspartnere: Kystlaget Øster Riisøer, Historielaget, AA fylke, Riksantikvaren m.fl. Kommer i etterkant av innsamling av kulturminner C – Kystkultur.</i></p>
	<p><i>Pkt. C i tabell s. 14 utvides til å lyde: Kystkultur – fortøyningsringer, kompassroser, rester av kystrelatert virksomhet, fyret og stakebua på Stangholmen, sjømerker m.m.</i></p>
	<p>Nytt pkt. 13 s. 15: 13. Bevaringsplan for kystkultur, her under immaterielle kulturminner <i>Kystkulturen har vært og er fortsatt, en svært viktig del av Risør kommunes historie og opprinnelse. Det tilsier at det bør lages en egen bevaringsplan for kystkulturen framfor at det blir en del av mulighetsstudiet for tekniske kulturminner (pkt. 12). En slik plan bør omfatte hele «produksjonslinjen» fra henting av tømmer, arbeidet med tømmeret og tilhørende håndverk, yrkesgruppene som var knyttet til kystkulturen, de fysiske minnene, den immaterielle kunnskapen og menneskene som var en del av denne kulturen m.m. Planarbeidet, og registreringen i forkant, krever utstrakt samarbeid med bl.a. Kystlaget Øster Riisøer og Historielaget, men også overordnede instanser som fylkeskommunen og Riksantikvaren. Hensikten med bevaringsplanen og registreringen, er å sette et større fokus på kystkulturen og å sikre at kunnskapen ivaretas før den forsvinner helt.</i></p>
	<p><i>Tekst for «Listeførte kirker» i planens oppslagsdel, s. 20, omarbeides i tråd med innspillet fra Den norske kirke.</i></p>

Arbeidet med oppfølging av planen, legges til ny byantikvar.

Risør Kystkultursenter inn som samarbeidspartner.»

1.1 FORORD

En plan til kunnskap og diskusjon

Risør er rik på kulturminner og vi er også i den heldige situasjon av vi i vår kommune har en levende og engasjert diskusjon om hva som er verdien av et kulturminne.

Kulturminner er blitt definert som konkrete, som regel synbare, spor etter eldre tiders liv og virke. Med hurtige endringer i levevilkår og levevis i moderne tid, hvor det vi bygger og skaper i dag er morgendagens kulturminne, har begrepet fått en videre tolkning. Et kulturminne kan derfor også være kulturhistorisk verdifulle gjenstander, byggverk og anlegg av relativt ny dato. Når vi i Risør diskuterer viktigheten av kulturminner og savner "våre" kulturminner i oversikter, viser det at vi er opptatt av, forstår og gjerne vil diskutere kulturminnenes verdi. Det er bare positivt.

Kulturminneplanen er laget i samarbeid mellom kommunen, ulike kulturvernfarene instanser, eierne av ulike kulturminner, næringsaktører, lag og foreninger. En kommunedelplan for kulturminner har satt kulturminner og kulturmiljø på den politiske dagsorden. I tillegg har kommunen fått et godt verktøy til å forvalte ressursene til beste for alle.

Kulturminneplanen rydder i vår lokale kulturhistorie. Vi har nå et grunnlag til å forstå og vurdere hva vi må eller bør ta vare på og hvordan vi kan verne minnene gjennom riktig bruk og formidling av historien til nye generasjoner. Vi må også bruke planen til å vurdere balansen mellom vern og utvikling. Her er det ingen fasit. Men kunnskap og faglige vurderinger er det eneste grunnlag for at hensyn til kulturminnenes verdi skal få den rette vektlegging og prioritering.

Jeg vil takke alle som har bidratt i arbeidet med planen og gleder meg, på vegne av bystyret i Risør, til å bruke den.

Per Kristian Lunden
Ordfører

2) Innledning

2.1 FORMÅL OG HENSIKT MED PLANEN

Kommunen har behov for å systematisere og organisere informasjonen om kulturminner – og kulturmiljøer. Dette er et viktig grunnlag for å gjøre gode prioriteringer, og for å utarbeide en målrettet og realistisk handlingsplan. Kulturminneplanen må derfor strukturere innsamlet materiale. Dette kan blant annet skje gjennom å se på materialet tematisk, etter tidsepoker eller geografiske område. Temaer som nevnt i punktet over kan være eksempler på en slik strukturering.

Planen vil i så stor grad som mulig legge vekt på utarbeiding av strategier og retningslinjer for forvaltning av kulturminner, og har som mål å utarbeide en handlingsplan med mange felles prosjekter og tiltak.

Risør kommune skal være en aktiv tilrettelegger for verdiskaping og utvikling av kommunens kulturmiljø og -minner, i tett dialog med fylkeskommunes kulturminnevernforvaltning og Riksantikvaren.

Basert på kunnskapen innhentet i den endelige planen skal kommunen finne gode løsninger for kulturminnene basert på kunnskap og kompetanse.

Kommunen skal også bistå næringsdrivende som vil etablere og videreutvikle næring i kulturminner og kulturminnemiljøer, slik at man sammen finner gode og framtidsrettede løsninger.

Den endelige planen omfatter først og fremst fysiske kulturminner. Fysiske kulturminner er alle fysiske spor etter menneskelig aktivitet, slik som bygninger og rester etter bygninger og tekniske anlegg, ferdselsveier, navneberg, steinbrudd, torvmyrer, spor etter jordbruk m.m.

Avhengig av tidsbruk og ressurser vil det bli vurdert underveis i arbeidet om planen også skal inneholde registreringer av immateriell kulturarv. Dette er ikke-fysiske kulturminner som bare eksisterer som en del av den menneskelige bevissthet, slik som stedsnavn eller historier og sagn, men også tradisjonelle håndverksteknikker og kulturaktiviteter som for eksempel musikk, dans og teater.

En viktig oppgave for kulturminnevernet i årene som kommer blir å definere hvilke kulturminner som er verneverdige, og prioritere ressursbruken slik at bevaring av kulturminner blir et resultat av bevisste politiske valg.

2.2 PLANTYPE OG BEGRENSNINGER

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer er hjemlet i plan - og bygningsloven. I henhold til § 11- 1 kan det utarbeides kommunedelplaner for

bestemte områder, tema eller virksomhetsområdet. Kommunedelplan for kulturminner- og kulturmiljøer er en tematisk plan som ivaretar kommunens, så vel som regionale og nasjonale, interesser og mål knyttet til forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. Planarbeidet gjennomføres etter reglene i plan- og bygningsloven, med vekt på medvirkning og samarbeid.

2.3 FORHOLDET TIL KOMMUNEPLANENS AREALDEL

Planen tar hensyn til generelle bestemmelser i kommuneplan for Risør 2014-2025, samt bestemmelser til kommuneplanens arealdel. Kommuneplanen tar hensyn til plan og bygningsloven.

2.4 FORHOLD TIL ANNET LOVVERK / EKSISTERENDE PLANER

2.4.1 Nasjonale føringer

- Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) - Leve med kulturminner
- Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) - Framtid med fotfeste
- Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging (av 12.06.2015)
- Riksantikvarens veiledere «Kulturminner i kommunen» og «Håndbok for lokal registrering» begge revidert i 2013
- Kulturminneloven, 1978
- Kulturloven, 2007
- Plan- og bygningsloven, 2008

2.4.2 Regionale planer

- Regionalplan Agder 2020
- Et godt varp 2014-2017 - Strategi for kulturminner og kulturmiljøer i Aust-Agder

2.4.3 Lokale planer

- Kommuneplan 2014-2025, vedtatt september 2014.

Kommuneplanen har hensynssoner for kulturmiljø med tilknyttede retningslinjer. Disse sier at det “innenfor hensynssonen bør gjennomføres en kartlegging av kulturmiljøet før det gis tillatelse til tiltak.” Videre sies det at “Kulturmiljøet bør sikres gjennom reguleringsplan i området.” En kulturminneplan vil være til stor nytte for seinere saksbehandling i kommunen fordi kunnskapsgrunnlaget økes. Det kan dermed enklere tas en vurdering på et tryggere, faglig grunnlag når kommunen mottar konkrete plan- eller byggesøknader.

3) Roller i kulturminnevernet

3.1 KOMMUNENS ROLLE I KULTURMINNEVERNET

Risør kommunes planstrategi 2015-2016 beskriver hvilke planer som skal utarbeides i perioden. Planstrategien varighet er satt til 2016, men det er inkludert planer for 2017 pga ressursplanlegging og forutsigbarhet. Kulturminneplan (i strategien kalt Kulturminnevernplan) var planlagt som en temaplan med Enhet for plan og byggesak som ansvarlighet enhet og var ikke tenkt gjennomført før i 2017. Risør kommune har i etterkant av at planstrategien ble vedtatt, ansatt, fra 1. august 2015, en byantikvar i delt stilling med Kragerø kommune. Byantikvaren er ansatt i et toårig prosjekt og det vil være hensiktsmessig å forsere oppstart av planarbeidet med en kulturminneplan for Risør kommune slik at arbeidet sammenfaller med byantikvarens prosjektperiode.

I stortingsmeld nr. 16 (2004-2005) – «Leve med kulturminner» beskrives verdien av kulturminner og kulturmiljøer. Meldingen legger vekt på at mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på som bruksressurser og grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. I samme stortingsmelding finner vi også de såkalte 2020-målene som blant annet sier at det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer ikke skal overstige 0,5 prosent innen 2020.

Kommunene er særlig viktige for god forvaltning av kulturminner, men det krever kompetanse, innsikt i lokalhistorien og kunnskap om kulturminnene. Mange kommuner mangler gode oversikter over verneverdige kulturminner.

Klima- og miljødepartementet og Riksantikvaren arbeider med mål om kunnskapsløft for kulturminneforvaltningen og har en satsing på dette som skal gå fram til 2017. Et viktig tiltak i satsingen er å legge til rette for at kommunene utarbeider kulturminneplaner som skal vedtas politisk i kommunene. Slike planer er gode verktøy for forvaltning av kulturminnene, og vil samtidig øke oppmerksomheten og kunnskapen om kulturminnene.

3.2 EIERES ROLLE I KULTURMINNEVERNET

Det er eier som har ansvar for egen eiendom, og for å ivareta og forvalte denne etter beste evne. Blant annet skal eier sørge for forsvarlig brannsikring og forsikringer. Det kan ofte være kostbart å istandsette kulturminner etter antikvariske prinsipper, og eier bør sette seg inn i hvilke støtteordninger som tilbys eiere av vernede og fredede bygg. Videre må eier sette seg inn i hvilke reguleringer og bestemmelser som finnes for eiendommen. Eier er i ytterste instans den viktigste aktøren i kulturminnevernet, og derfor er det viktig at Risør kommune opplyser om hvilke muligheter og begrensinger som finnes for eiere av et kulturminne. Risør kommune bør også oppmuntre eiere av kulturminner gjennom å vise interesse for og fortelle om betydningen av kulturminnene, slik at eiere blir inspirert til å ivareta

egen eiendom.

3.3 UTFORDRINGER

I alle de historiske byene på Agder finnes bygninger og bygningsmiljøer som er viktige for fellesskapet og for vår identitet. De forteller oss hvem vi var, hvem vi er og hvordan vi lever her. Forholdet mellom bevaring, bruk og utvikling er utfordrende. På like linje med de andre historiske byene på Agder er Risør i forandring. Som de fleste av de historiske trehusbyene opplever Risør et betydelig utviklingspress. Samtidig mister enkelte tradisjonelle bykjerner sin vitalitet til fordel for næringsområder som ligger utenfor byen. Krav om store sammenhengende enheter, større fokus på logistikk og endret trafikkmønster gjør at det mange steder er vanskelig å tilpasse de verneverdige byområdenes småskalabebyggelse til dagens standard. I mange tilfeller fører dette til at det levende bylivet i de verneverdige områdene svekkes, og at bydeler opplever en uheldig utvikling på grunn av manglende vedlikehold av bygningsmassen.

Eldre trebygninger er oppført i tider med en annen lovgivning enn dagens krav, og det kan derfor være varierende nivå på brannsikkerheten i den tette trehusbebyggelsen. Om det skulle oppstå brann i slike områder, er faren stor for at den kan spre seg til flere bygninger og uerstattelige kulturminner kan gå tapt.

Det er en stor utfordring å lage en kulturminneplan som gir en samlet oversikt over de viktigste kulturminnene og som samtidig vurderer verneverdien av ikke-fredede bygninger og andre kulturminner. Arbeidet med innsamlingen av informasjon og utarbeiding av forskjellige verneplaner og lignende jmf handlingsplanen i kapittel 6 er tidskrevende og vil ikke settes i gang for fullt før byantikvar blir tilsatt i 2018. Planen vil gi grunnlag for en mer bevisst bevaringspolitikk og en mer forutsigbar saksbehandling i plan og byggesaker. Den vil også ivareta kravet i den nye plan- og bygningslovens bestemmelser om at enkeltbygningers verneverdi skal vurderes i alle plan- og byggesaker. Planen vil også bli et svært nyttig verktøy i formidlingen av kulturminner og lokalhistorie.

4) Områder for kulturminneplanen

4.1 DEN HISTORISKE TREBYEN RISØR

Risør sentrum har sin verneplan fra 1991 som p.t. er under rullering (08.2017). Det vil bli jobbet med oppgaver i kulturminneplanens handlingsdel som vil tangere arbeidet med rulleringen av reguleringsplanen for sentrum og vice versa, men arbeidet med planene er separat.

Riksantikvaren har utarbeidet en database over byer og tettsteder i Norge med kulturmiljøer som har nasjonal interesse, kalt NB!-registeret. Registeret omfatter 75 byer og tettsteder der sporene etter 1000 års byhistorie er kartfestet. Store deler av sentrumsbebyggelsen i Risør med i registeret.

Den historiske trehusbyen innehar et betydelig formidlings- og kunnskapspotensiale når det gjelder byggeskikk og boforhold gjennom flere hundre år. Grunnen under den stående bebyggelsen i byene representerer dessuten et lite utnyttet potensiale for arkeologisk informasjon.

Kulturarven kan være en verdifull ressurs for en bærekraftig utvikling av Risør sentrum; både i en begrenset betydning i et miljøperspektiv, det gir mindre klimagassutslipp å bevare eksisterende bygningsmasse. Og i dens videre betydning - som et historisk dokument og kilde til tradisjonell kunnskap om hvordan dagens samfunn kan møte ressursknapphet. Hvis tradisjonelle bygningmetoder og materialer respekteres og inkluderes i miljøregnskap, og hvis konsulenter har kunnskap om tradisjonelle byggemetoder, kan EUs energieffektiviseringsdirektiv være en viktig faktor i å bevare og utbedre mange eksisterende bygninger.

4.2 KULTURMILJØER

Arbeidet med en kommunedelplan for kulturminner startet med det som inngår som Del 2 – temadel i denne planen. Formålet med denne temadelen var å gjennomgå og kvalitetssikre allerede eksisterende plantiltak til vern av kulturminner og kulturmiljø i kommuneplanens arealdel. Dette gjelder 57 hensynssoner for kulturminner, kode H570 (§11-8 c).

Rådgjevande Arkeologar ved Ørjan Engedal har gjennomført arbeidet og utarbeidet rapporten, Oddhild Dokset Engedal har kvalitetssikret arbeidet. De 57 hensynssonene ble oversendt fra Risør kommune som eget kartlag. Arbeidet har videre bestått i å gjennomgå Askeladden og SEFRAK-registeret, med oppdateringer i matrikkelen, for objekt innenfor sonene. I tillegg har de gjennomgått relevant lokalhistorisk litteratur som omhandler områdene, i første rekke bygdebøker for

Sønedeled (Sønedeled II-IV) og publikasjoner fra Sønedeled og Risør Historielag (Årsskrifter og bygdebøker). Dette for å bringe på det rene kulturmiljøenes art.

Videre ble det gjennomført befarings av alle sonene i uke 29-30 i 2016. Målsetning for arbeidet i felt var å skaffe et oppdatert situasjonsbilde, ikke en kontroll- eller nyregistrering av enkeltobjekt i områdene. Alle 57 hensynssoner ble befart, men for de lange veiløpene nr. 52-57 ble det gjort "stikkprøver".

4.3 KULTURLANDSKAP

Med kulturlandskap mener vi landskap som er formet av menneskers liv og virke opp gjennom tidene, eller landskap som på forskjellig vis bærer i seg forestillinger som påvirker mennesket. Det samiske landskapet kjennetegnes for eksempel ved sin sterke symbolverdi.

En videre oppfatning av kulturlandskapet omfatter også utnyttede teig- og beiteområder som den ene ytterligheten og by- og tettstedslandskapet som den andre.

Effektiviseringen og strukturendringen i landbruket er en annen utfordring for kommunens kulturminner. Stadig legger bønder ned gårdsdriften sin og tar seg heller et bedre betalt arbeid utenfor bruket. Jordbruksarealene blir ofte ivaretatt ved at andre bønder leier arealene i tillegg til sin egen gård, men bygningsmassen på gårdene uten egen drift blir i stor grad stående ubenyttet, og i mange tilfeller til forfall. Den endelige kulturminneplanen bør ha som mål å stimulere til vern av landbrukets bygningsarv. Dette kan gjøres gjennom informasjonsarbeid om ny bruk av gamle bygninger som kan gi verdiskapning.

5) Konsekvenser av planen

5.1 MILJØMESSIGE KONSEKVENSER

Å ta vare på eldre bygg kan være godt miljøvern i mange sammenhenger. Det er ofte mer ressursbesparende å bruke det man har framfor å rive og bygge nytt. I så måte vil en kulturminneplan være et av flere bidrag i kommunens langsiktige klima- og miljøarbeid.

5.2 ØKONOMISKE KONSEKVENSER

Kostnader vil i hovedsak bli i form av tidsbruk/ressurser fra egen organisasjon. Det vil også bli gjort undersøkelser i forhold til å søke midler eksternt til innkjøp av eksternt kompetanse til registrering, dokumentasjon og andre tjenester som f.eks. kartproduksjon, som det måtte være behov for.

Rapporten hvor kommunens 57 hensynssoner for bevaring ble gjennomgått og kvalitetssikret var tilknyttet arbeidet med kommuneplanens arealdel. Det ble søkt om og innvilget kr. 100.000,- fra Riksantikvaren for å leie inn eksternt hjelp til denne gjennomgangen.

6) Handlingsplan – videre arbeid med kulturminneplanen

6.1 REGISTRERING AV KULTURMINNER, BEVARINGSPLANER M.M.

Det er en forventning fra statlig hold at kommunene registrerer egne kulturminner, og det er gitt digitale verktøy for slike registreringer. De viktigste digitale verktøyene er:

- Askeladden – en database som kommuniserer med kommunens eget saksbehandlingssystem, og importerer og eksporterer data til kart. Riksantikvaren tilbyr tjenester med konvertering av innhold fra kommunenes registre (f.eks SEFRAK og verdisetting).
- Kulturminnesøk – en publikumsløsning som gjør det mulig å formidle hvilke kulturminner som finnes i kommunen, en nettside (CMS) som ikke kan korrespondere med kommunens database. En formidlingsarena som kan vedlikeholdes av frivillige og spesielt interesserte, og som gir mulighet til å synliggjøre hvilke kulturminner som finnes i en kommune.
- Digitalt Museum – en digitalisert gjenstandssamling som gjør det mulig å samle og systematisere, og vise fram gjenstander som finnes i kommunen, men som vanligvis ikke er tilgjengelig for folk flest. Registrering foregår etter standarder som Aust-Agder museum og arkiv har kompetanse på.
- Digitalt Fortalt – en digitalisert samling av historier og fortellinger, filmer og bilder som tar vare på stedets immaterielle kulturarv. En demokratisert nettside som kan brukes av frivillige og andre som vil ivareta stedets historier.

Det er også forventet fra staten at kommunene selv setter en verdi på egne kulturminner og kulturmiljøer som har lokal verdi. Dette er et bidrag til å styrke lokal forvaltning av egen fortid. I forbindelse med utarbeidelse av denne planen er det gjennomført en verdisetting av de enkelte bygningene som er oppført i SEFRAK-registeret. Det er ikke gjennomført verdisetting av andre kulturminner eller bygg som ikke er registrert i SEFRAK, og det er derfor foreslått gjennomført i handlingsprogrammet.

En verdisetting bidrar til nødvendige prioriteringer, slik at forvaltningen av kulturminnene kan skje effektivt og godt.

6.2 TILTAKSPLAN:

	Tiltak*	Gjennomføringsår	An-svar	Samarbeids-partner(e)	Kommentar
1	Innsamling A	2018/19	Bya		Se tabell under
2	Innsamling B	2018/19	Bya		Se tabell under
3	Innsamling C	2018/19	Bya		Se tabell under
4	Innsamling D	2018/19	Bya		Se tabell under
5	Innsamling E	2018/19	Bya		Se tabell under
6	Innsamling F	2018/19	Bya		Se tabell under
7	Kvalitets-sikring av SEFRAK objekter		Bya	AA fylke, Fortidsminneforeningen m.fl.	Omfattende prosjekt, innkjøp av tjenester må vurderes
8	Nyere tids arkeologi – registrering av områder av interesse		Bya	AA fylke, historielaget, verneforeningen m.fl.	Invitere kulturminnevern ved fylkeskommunen til samarbeidsprosjekt
9	Bevaringsplan for historiske gangveier i sentrum		Bya	Historielaget, verneforeningen, velforeninger m.fl.	Kommer i etterkant av arbeidet med rullering av sentrumsplan hvor disse kulturminnene er tema
10	Bevaringsplan for historiske kirkegårder/gravsteder		Bya	Historielaget, Agder og Telemark bispedømme, menighetsråd m.fl.	Kommer i etterkant av innsamling av kulturminner B – Troens kulturminner
11	Mulighets-studie for utvalgt(e) tekniske kulturelle kulturminner		Bya	AA fylke, Fortidsminneforeningen, NVE, Riksantikvaren, AAmuseum m.fl.	Kommer i etterkant av innsamling av kulturminner E – teknisk industrielle kulturminner
12	DIVE analyse Tangen		Bya	AA fylke, Riksantikvaren m.fl.	Omfattende prosjekt, innkjøp av tjenester må vurderes
13	Bevaringsplan for kystkultur, herunder immaterielle kulturminner		Bya	Kystlaget Øster Riisør, Risør Kystkultursenter, Historielaget, AA fylke, Riksantikvaren m.fl.	Kommer i etterkant av innsamling av kulturminner C - Kystkultur

*Innsamling = innsamling av informasjon over viktige kulturhistoriske objekter

	Type kulturminne
A	Krigsminner
B	Troens kulturminner – kirker, bedehus, gravsteder m.m.
C	Kystkultur – fortøyningsringer, kompassroser, rester av kystrelatert virksomhet, fyret og stakebua på Stangholmen m.m.
D	Nyere arkitektur etter 1900 – registrering og evaluering
E	Teknisk industrielle kulturminner
F	Immaterielle kulturminner – tradisjonslokalteter

Innsamlingen av informasjon for temaene A til F vil skje parallelt. Oppstart på innsamlingsarbeidet er avhengig av når byantikvar blir ansatt. Mulige informasjonskilder/samarbeidspartnere er historielaget, forskjellige velforeninger, verneforeningen, Fortidsminneforeningen, Askeladden, Kulturminnesok.no, Aust-Agder fylkeskommune m. fl. Temaene i handlingsplanen er basert på innspill fra publikum i bl.a. åpent møte, stand på Trebåtfestivalen og i deltagelse i møter med foreninger; ønsker fra Risør kommune, og områder hvor byantikvaren har sett at det er behov for mer informasjon/registreringer.

1-6: Innsamling av informasjon, registreringer og verdisetting/prioriteringer

Hoveddelen av kulturminneplanen vil være en gjennomgang av de kulturminnene og kulturmiljøene som er valgt ut her. Dette vil munne ut i en presentasjon av det arbeidet som er gjort ute i felt og inne på kontoret for å registrere, verdisette og vekte kulturminner og kulturmiljøer. Registreringene vil bli kartfestet i bl.a. Askeladden, men kommunen vil også med dette materialet få et godt hjelpemiddel til å utvikle et aktsomhetskart for kulturminner for kommunen.

7. Kvalitetssikring av SEFRAK objekter

(SEFRAK = "SEkretariatet For Registrering Av faste Kulturminner i Norge"). SEFRAK-registreringa ble gjennomført mellom 1975-1995. Bygninger som ble bygd før 1900 ble registrert over hele landet. Kulturminnene ble kartfestet, oppmålt og fotografert. Registreringen er i mange tilfeller mangelfull og har ikke vært gjennomgått systematisk siden ferdigstillingen. En oppføring i SEFRAK-registeret gir ikke noe formelt vern, men gir kommunen et varsel om at bygningen er vurdert som verneverdig. Ved en kvalitetssikring og revidering av registeret vil kommunen kunne gi publikum en bedre saksbehandling og veiledning om restaurering og tilskuddsordninger.

8. Nyere tids arkeologi – registrering av områder av interesse

Arkeologiske kulturminner er fysiske spor og levninger etter tidligere tiders liv og virksomhet, der utgravning og dokumentasjon utgjør hovedkildene til vår kunnskap om og opplevelse av fortidens samfunn. Kulturminner fra før 1537 er automatisk fredet mens arkeologiske funn fra etter dette (med unntak) har ikke noe formelt

vern. Ved graving innenfor det historiske bysentrum i Risør og andre steder i kommunen med samlinger av eldre bygningsmasse, står man derfor i fare for å miste verdifull kulturhistorisk informasjon i forbindelse med ordinært gravearbeid. En registrering av interessante områder, basert på historisk informasjon som f.eks. kartmateriale, vil kunne gi kommunen muligheten til å gi varslingsplikt i forbindelse med gravearbeider.

9. Bevaringsplan for historiske gangveier i sentrum

Hensikten med å utarbeide en bevaringsplan for historiske gangveier i sentrum er å lage ett sett med rutiner for vedlikehold, merking, produksjon av informasjonsmateriell m.m. En del av en slik bevaringsplan bør være å georeferere gamle kart og overlapp disse med moderne kart over sentrum.

10. Bevaringsplan for historiske kirkegårder/gravsteder

Hensikten med å utarbeide bevaringsplan for kirkegårdene er å få en oversikt over kulturhistorisk verdifulle, og andre spesielle eller unike gravminner, som finnes på kirkegårdene. Det gir kommunen et godt utgangspunkt for å verne et representativt utvalg av disse gravminnene enten i form av bevaring eller gjenbruk.

Bevaringsplanen skal fungere som et oversiktlig arbeidsredskap for kommunen i dette arbeidet.

11. Mulighetsstudie for utvalgt(e) tekniske kulturelle kulturminner

Tekniske og industrielle kulturminner er spor etter industriell kultur som er av historisk, teknologisk, sosial, arkitektonisk eller vitenskapelig verdi. Dette omfatter bygninger og produksjonslinjer med maskineri, transport og øvrig infrastruktur, så vel som steder benyttet til sosiale aktiviteter som boliger, religiøse byggverk, skoler, rekreasjons- og grøntanlegg.

En mulighetsstudie er en utredning som bringer frem nye ideer og belyser potensiale for eiendom (område/areal eller eksisterende bygg). Hensikten med et slikt mulighetsstudie er å utarbeide et tilstrekkelig underlag for videre beslutning vedrørende kulturminnet/ene.

12. DIVE analyse Tangen

DIVE er en kulturmiljøanalyse for landskap, byer og steder, utviklet av Riksantikvaren i et nordisk kulturmiljø samarbeid. Analysen kan brukes i samfunnsplanlegging, kommunal og regional arealplanlegging, kulturminne- og landskapsforvaltning, konsekvensutredninger, prosjektutvikling med mer.

Målene med DIVE-analysen er å klargjøre hva som har vært viktig for Tangens utvikling, klargjøre og prioritere hva som er sentralt og mindre sentralt samt få frem kulturarvens betydning som verdi- og utviklingsressurs.

13. Bevaringsplan for kystkultur, her under immaterielle kulturminner

Kystkulturen har vært og er fortsatt, en svært viktig del av Risør kommunes historie og opprinnelse. Det tilsier at det bør lages en egen bevaringsplan for kystkulturen framfor at det blir en del av mulighetsstudiet for tekniske kulturminner (pkt. 12). En slik plan bør omfatte hele «produksjonslinjen» fra henting av tømmer, arbeidet med tømmeret og tilhørende håndverk, yrkesgruppene som var knyttet til kystkulturen, de fysiske minnene, den immaterielle kunnskapen og menneskene som var en del av denne kulturen m.m. Planarbeidet, og registreringen i forkant, krever utstrakt samarbeid med bl.a. Kystlaget Øster Riisør og Historielaget, men også overordnede instanser som fylkeskommunen og Riksantikvaren. Hensikten med bevaringsplanen og registreringen, er å sette et større fokus på kystkulturen og å sikre at kunnskapen ivaretas før den forsvinner helt.

6.3 VERNEVERDI

Begrepet verneverdig er et synonym for bevaringsverdig. Et verneverdig kulturminne har så stor verneverdi at det bør vernes og bevares. De fleste verneverdige eller bevaringsverdige kulturminner er ikke formelt vernet, men tas allikevel vare på fordi de oppfattes som verdifulle.

- De mest verneverdige kulturminnene er oppført på UNESCOs liste over verdens kulturarv.
- Kulturminner av nasjonal verdi er enten automatisk fredet eller vedtaksfredet etter kulturminneloven.
- Kulturminner kan også ha regional eller lokal verdi. Normalt vil det være kommunene som vurderer vern av slike kulturminner. Med hjemmel i plan- og bygningsloven kan bygninger eller miljøer reguleres som hensynssone bevaring.

Kulturminneverdier (tidligere ble begrepet verneverdier brukt, men dette er gått bort fra) er de verdier som legges til grunn når et kulturminne vurderes med henblikk på vern.

Vurderingen av et kulturminnes bevaringsverdi bygger på et samlet inntrykk av kulturminnets kvalitet og fremtoning. De ulike verdiene fungerer både som utvelgelseskriterier for vern og som retningslinjer for hvordan kulturminner skal behandles slik at deres verdier beskyttes og forsterkes.

Ulike kulturminneverdier kan være motstridende og vektningen av verdiene kan endre seg over tid. Utviklingstendensene i kulturminneforvaltningen har de siste 150 år har gått fra et fokus på arkitekturhistoriske enkeltmonumenter som stavkirkene og objekt knyttet til embetsmannskulturen (bonde- og bykulturen), til mer representativ dokumentasjon av vår felles, bygde historie.

Hva må vi ta med i betraktning når vi vurderer et kulturminne?

- At alle gjenstander har en mulighet til å bli et kulturminne.
- At kulturminner har flere verdier som kan oppfattes enkeltvis og at disse innbyrdes kan komme i konflikt.
- At kulturminnene kan ha psykologisk baserte, og derfor vanskelig målbare, verdier for oss.
- Kulturminnevernet må også ta hensyn til at det som tas vare på må ha en viss autentisitet.

Følgende lister må tas i betraktning når man skal vurdere verneverdier i forbindelse med innsamling av informasjon og utvelgelse av enkeltobjekter eller områder.

Dokumentasjonsverdier eller kunnskaps- og kildeverdi:

- Bygningshistorisk verdi
- Teknikkhistorisk eller håndverkshistorisk verdi
- Arkitekturhistorisk eller stilhistorisk verdi
- Samfunnshistorisk eller sosialhistorisk verdi
- Personalthistorisk verdi

Dette er verdier som i stor grad er objektive og målbare.

Opplevelsesverdier:

- Arkitektonisk verdi
- Kunstnerisk eller estetisk verdi
- Brukspreget, alderspreget verdi, «patina»
- Miljøskapende verdi
- Identitetsskapende eller kontinuitetsskapende verdi
- Forbløffelses- eller nysgjerrighetskapende verdi
- Symbolverdi

Dette er verdier som i stor grad ikke er målbare og må vurderes etter faglig skjønn.

Forsterkende eller overgripende forutsetninger som fremmer kulturminneverdiene:

- Autentisitet, ekthet eller troverdighet
- Kvalitet eller vedlikeholdstilstand
- Representativitet eller sjeldenhet
- Bruk

6.4 BEVARING

Bevaringen av kulturminner skal være et samarbeid mellom eiere av kulturminner, kommunen og fylkeskommunen/Riksantikvaren. Kommunen skal gjennom kulturminneplanen og forskjellige kartløsninger m.m. kunne være behjelpelig med informasjon og veiledning i forhold til bevaringen. Gjennom kulturminneplanen og andre kanaler skal kommunen gi eiere og publikum god og riktig informasjon og ivareta og øke kulturminnekompetansen. Herunder bl.a. riktig restaurering og materialbruk, og informasjon om økonomiske tilskuddsordninger.

6.5 FORVALTNING

Kulturminneplanen skal være et hjelpemiddel for kommunen for å kunne prioritere og gi verneverdier til kulturminner. Ved å digitalisere informasjonen som blir innsamlet og legge den inn i bl.a. Riksantikvarens database Askeladden og i den åpne publikumsløsningen kulturminnesok.no vil kommunen få en effektiv, moderne og kunnskapsbasert forvaltning. Med tilgang på oppdatert og digitalisert informasjon, vil kommunen kunne gi publikum en bedre og mer effektiv saksbehandling og service.

6.6 FORMIDLING

Gammel og ny informasjon om kulturminner og kulturmiljøer skal tilgjengeliggjøres slik at kunnskapen kan nå alle. Å utarbeide et godt lesbart kart blir en viktig del av arbeidet med planen. I tillegg til at temakartene må være tilgjengelig på nett og i papirversjon, er det vel så viktig at informasjonen på en god og enkel måte er tilgjengelig gjennom kommunenes kartløsning. Dette blir også et tema i planarbeidet.

Formidling og tilgjengeliggjøring gjelder ikke bare digitalt, men er minst like viktig ute i felt ved det enkelte kulturminne/kulturmiljøet, og for immaterielle minner som historier, hendelser og lignende. Kommunedelplanen vil derfor se nærmere på de fysiske tilretteleggingstiltakene som er gjort rundt om i kommunene, og vurdere tilstanden og fremtidig utvikling av disse. Gjennom handlingsplanen skal det foreslås konkrete tilretteleggingstiltak som følger opp de prioriteringer som er gjort i planen.

Gjennom planarbeidet ønsker kommunen å bidra til regionalt samarbeid om formidling av områdets kulturressurser og historie, blant annet for å fremme betydningen- og bruken av kulturen i næringsammenheng.

7) Oppslagsdel

7.1 DEFINISJONER

Vernestatus

Kulturminner kan ha ulike vernestatus. Her er en oversikt over ulike vernestatuser som benyttes i Askeladden og Kulturminnesøk, og hvilken betydning de har.

Automatisk fredet

Beskrivelse: Automatisk fredning innebærer at kulturminnet er fredet direkte etter teksten i kulturminneloven, uten særskilt vedtak. Alle faste kulturminner fra før år 1537 er automatisk fredet etter kulturminneloven § 4 første ledd. Som en ekstra beskyttelse har alle automatisk fredede kulturminner en sikringssone på minimum 5 meter i alle retninger rundt det fredede objektet. Dette følger av kulturminneloven § 6. Ved erklæring om at stående byggverk stammer fra perioden 1537 – 1649, blir disse også automatisk fredet, jf. kulturminneloven § 4 tredje ledd. Samiske kulturminner eldre enn 100 år er automatisk fredet etter kulturminneloven § 4 annet ledd.

Konsekvenser: Det er forbudt å sette i gang tiltak som kan skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredete kulturminner. Forbudet omfatter også en 5 meter bred sikringssone rundt kulturminnet. Tiltakshaver har stans- og meldeplikt hvis det viser seg at et igangsatt arbeid kan virke inn på et automatisk fredet kulturminne på en måte som beskrevet ovenfor. Denne plikten oppstår når en avdekker automatisk fredete kulturminner som en på forhånd ikke vet om, eller ikke har grunn til å anta er til stede. Melding om funn innrapporteres til regional kulturminneforvaltning umiddelbart. Kulturminneforvaltningen avgjør snarest mulig - og senest innen 3 uker – om arbeidet kan fortsette og vilkår for dette. Dersom det foreligger særlige grunner kan 3- ukersfristen forlenges.

Skipsfunn

Beskrivelse: Skipsfunn (sunkne båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært om bord) eldre enn 100 år er vernet etter kulturminneloven § 14

Konsekvenser: Det er forbudt å grave fram, flytte, ta opp eller sette i verk andre tiltak som kan skade skipsfunn. Skipsfunn er meldepliktig til politiet eller rette forvaltningsmuseum.

Fjernet (aut.fredet)

Beskrivelse: Når automatisk fredete kulturminner er fjernet enten gjennom lovlige arkeologiske utgravinger eller gjennom ulovlige tiltak, får de statusen Fjernet (aut. fredet). Selv om kulturminnet er borte, er det viktig for både forvaltning og forskning å vite at det har vært kulturminner på stedet, derfor beholdes registreringer og kartmarkeringen.

Konsekvenser: Fullstendig fjernede kulturminner innebærer ingen restriksjoner for grunneier eller andre rettighetshavere.

Uavklart

Beskrivelse: I mange tilfeller er det nødvendig med grundige undersøkelser for å avklare om et kulturminne er automatisk fredet eller ei. Slike undersøkelser kan være både kompliserte og kostbare og kan også i seg selv innebære uheldige inngrep i kulturminnet. Derfor blir slike undersøkelser begrenset til tilfeller hvor det er viktig å få klarlagt kulturminnets vernestatus. Kulturminner med vernestatus uavklart betyr at videre undersøkelser er nødvendige for en endelig avklaring av vernestatus.

Konsekvenser: Alle inngrep i uavklarte kulturminner må avklares med regional kulturminneforvaltning.

Forskriftsfredet

Beskrivelse: Betegnelsen brukes om kulturminner som er fredet ved forskrift, ikke ved enkeltvedtak. Det er byggverk og anlegg i statlig eie (kulturminneloven § 22a) og kulturmiljøer (kulturminneloven § 20) som fredes ved forskrift.

Forskriftsfredning innebærer normalt en forenklet prosedyre i forhold til fredning ved enkeltvedtak.

Konsekvenser: Alle inngrep i forskriftsfredete kulturminner krever dispensasjon fra Riksantikvaren (for byggverk og anlegg i statlig eie) eller regional kulturminneforvaltning (kulturmiljøer). Det er ikke anledning til å dispensere for tiltak som innebærer vesentlige inngrep i kulturminnet.

Vedtaksfredet

Beskrivelse: Et vedtaksfredet kulturminne fredes gjennom enkeltvedtak etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. Vedtaksfredninger etter kulturminneloven kan omfatte alle faste kulturminner yngre enn 1537 og fartøy. Større løst inventar kan fredes sammen med byggverk eller anlegg. Vedtaksfredninger etter svalbardmiljøloven kan omfatte kulturminner yngre enn 1945.

Konsekvenser: Alle inngrep i vedtaksfredete kulturminner krever dispensasjon fra regional kulturminneforvaltning. Det er ikke anledning til å dispensere for tiltak som innebærer vesentlige inngrep i kulturminnet.

Ikke fredet

Beskrivelse: Kulturminnet har ikke noe formelt vern. Men da kulturminnet er registrert, er det en markering av at kulturminnet kan ha interesse for kulturminneforvaltningen. Kulturminnet kan også være vernet i medhold av plan- og bygningsloven.

Konsekvenser: Alle inngrep i slike kulturminner bør avklares med regional kulturminneforvaltning.

Fredningssak pågår

Beskrivelse: Kulturminnet er i en prosess med sikte på fredning.

Konsekvenser: Alle inngrep i slike kulturminner må avklares med regional kulturminneforvaltning.

Midlertidig fredet

Beskrivelse: Midlertidig fredning kan vedtas om et kulturminne er truet og det er ønskelig å vurdere om kulturminnet kan være aktuelt for permanent fredning. Den midlertidige fredningen kan oppheves dersom kulturminnet ikke lenger er truet og/eller kulturminnemyndigheten vurderer at objektet ikke er aktuelt for permanent fredning. I motsatt fall vil vedtaket om midlertidig fredning normalt bli stående inntil det avløses av vedtak om permanent fredning.

Konsekvenser: Alle inngrep i midlertidig fredete kulturminner krever dispensasjon fra regional kulturminneforvaltningsenhet. Det er ikke anledning til å dispensere for tiltak som innebærer vesentlige inngrep i kulturminnet.

Listeførte kirker

Beskrivelse: Kirker bygget før 1537 og erklært stående kirker fra 1527- 1650 er automatisk fredet. I tillegg er og et fåtall kirker er vedtaksfredet. Alle de rundt 300 kirkene oppført mellom 1650 og 1850 betraktes som verneverdige og er derfor listeførte. Listeført er også en rekke verneverdige kirker bygget etter 1850. Det er utarbeidet et eget rundskriv (T-3/2000) som fastsetter forvaltnings- og saksbehandlingsrutiner for forholdet mellom kirkelig myndighet og Riksantikvaren når det gjelder de listeførte kirkene. Tiltak på fredede kirker, herunder vedlikehold og endringer, omsøkes til biskopen og krever godkjenning av Riksantikvaren og biskopen. Tiltak utover alminnelig vedlikeholde skal omsøkes biskopen som innhenter råd fra Riksantikvaren. Tiltak på kirketomt kan utløse krav om dispensasjon selv om dagens kirke ikke er fredet.

Konsekvenser: Alle inngrep i/endringer av listeførte kirker skal avklares med Riksantikvaren.

Opphevet fredning

Beskrivelse: Vedtaks- eller forskriftsfredete kulturminner hvor fredningen er blitt opphevet for eksempel fordi fredningsverdiene er bortfalt.

Konsekvenser: Alle inngrep i slike kulturminner bør avklares med regional kulturminneforvaltning, da de fortsatt kan ha en verneverdi selv om fredningsverdien har gått tapt.

7.2 OVERORDNEDE RAMMER OG LOVERK

Lov om kulturminner av 9. juni 1978

Kulturminneloven har som mål «å verne et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon, som del av vår kulturarv og identitet, og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning». Loven slår fast hva som er automatisk fredet, og regulerer eiendomsretten til løse kulturminner.

Riksantikvaren, og etter delegert myndighet fylkeskommunen, håndhever loven.

Noen viktige punkt i Kulturminneloven:

§ 1, tredje ledd: Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs (dvs kulturminnelovas) formål.

§ 15: Departementet kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Fredningsvedtaket omfatter fast inventar (skap, ovner m.v.). Når særlige grunner tilsier det, kan også større løst inventar medtas. I slike tilfeller må hver enkelt gjenstand særskilt spesifiseres.

§ 19: Departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne og skipsfunn som nevnt i § 14 så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det.

§ 20: Et kulturmiljø kan fredes av Kongen for å bevare områdets kulturhistoriske verdi. Fredningen kan omfatte naturelementer når de bidrar til å skape områdets egenart.

§ 25, *andre ledd*: Kommunen plikter å sende søknad om riving eller vesentlig endring av ikke fredet byggverk eller anlegg oppført før 1850 til vedkommende myndighet senest fire uker før søknaden avgjøres.

§ 27: Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer forbud, påbud, vilkår eller bestemmelser gitt i eller i medhold av loven her, straffes med bøter eller fengsel i inntil 1 år. Under særdeles skjerpene omstendigheter kan fengsel i inntil 2 år anvendes. Medvirkning og forsøk straffes på samme måte. Overtredelse av første punktum anses som en forseelse.

Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 26.juni 2008 (Plan- og bygningslova)

Plan- og bygningsloven er kommunens hovedredskap i arbeidet med å ta vare på kulturminne. Gjennom kommuneplanarbeidet er kulturminnene også en del av den helhetlige miljø- og ressursplanlegginga.

Noen viktige punkt i Lov om planlegging og byggesaksbehandling:

§ 3-1: Innenfor rammen av § 1-1 skal planer etter denne lov:

b) sikre jordressursene, kvaliteter i landskapet og vern av verdifulle landskap og kulturmiljøer c) sikre naturgrunn- laget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv [...] Planleggingen skal fremme helhet ved at sektorer, oppgaver og interesser i et område ses i sammenheng gjennom samordning og samarbeid om oppgaveløsning mellom sektormyndigheter og mellom statlige, regionale og kommunale organer, private organisasjoner og institusjoner, og allmennheten.

§ 3-3, *andre ledd*: Kommunestyret selv har ledelsen av den kommunale planleggingen og skal sørge for at plan- og bygningslovgivningen følges i kommunen.

§ 3-4, *siste ledd*: Fylkestinget er regional planmyndighet.

§ 4-1, *første ledd*: For alle regionale planer og kommuneplaner, og for reguleringsplaner som kan ha vesentlige virkninger for miljø og samfunn, skal det som ledd i varsling av planoppstart utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet.

§ 5-1, første ledd: Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private.

§ 9-1, første ledd: To eller flere kommuner bør samarbeide om planlegging etter denne lov når det er hensiktsmessig å samordne planleggingen over kommunegrenser. Samarbeidet kan omfatte alle kommunale plantyper.

§ 11-1, første ledd: Kommunen skal ha en samlet kommuneplan som omfatter samfunnsdel med handlingsdel og arealdel. Kommuneplanen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og bør omfatte alle viktige mål og oppgaver i kommunen.

§ 11-5, andre ledd: [...]Kommuneplanens arealdel skal omfatte plankart, bestemmelser og planbeskrivelse hvor det framgår hvordan nasjonale mål og retningslinjer, og overordnede planer for arealbruk, er ivaretatt. Plankartet skal i nødvendig utstrekning vise hovedformål og hensynssoner for bruk og vern av arealer. Kommunen kan etter vurdering av eget behov detaljere kommuneplanens arealdel for hele eller deler av kommunens område med nærmere angitte underformål for arealbruk, hensynssoner og bestemmelser, jf. §§ 11-7 til 11-11.

§ 11-8: Kommuneplanens arealdel skal i nødvendig utstrekning vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av areal. Hensyn og forhold som inngår i andre ledd bokstav a til f, skal markeres i arealdelen som hensynssoner med tilhørende retningslinjer og bestemmelser. Det kan angis flere soner for samme areal. Til hensynssone skal det i nødvendig utstrekning angis hvilke bestemmelser og retningslinjer som gjelder eller skal gjelde i medhold av loven eller andre lover for å ivareta det hensynet sonen viser. Det kan fastsettes følgende hensynssoner: [...] c) Sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønnstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø, med angivelse av interesse.

§ 11-9: Kommunen kan uavhengig av arealformål vedta bestemmelser til kommuneplanens arealdel om: [...] 6. miljøkvalitet, estetikk, natur, landskap og grønnstruktur, herunder om midlertidige og flyttbare konstruksjoner og anlegg. 7. hensyn som skal tas til bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø,

§ 11-16, tredje ledd: Departementet kan, selv om det ikke er reist innsigelse, oppheve hele eller deler av planen eller gjøre de endringer som finnes påkrevd, dersom den strider mot nasjonale interesser eller regional plan.

§ 12-1: Reguleringsplan er et arealplankart med tilhørende bestemmelser som angir bruk, vern og utforming av arealer og fysiske omgivelser. Kommunestyret skal sørge for at det blir utarbeidet reguleringsplan for de områder i kommunen hvor dette følger av loven eller av kommuneplanens arealdel, samt der det ellers er behov for å sikre forsvarlig planavklaring og gjennomføring av bygge- og anleggstiltak, flerbruk og vern i forhold til berørte private og offentlige interesser.

§ 12-5: For hele planområdet skal det angis arealformål. Arealformål kan deles inn i underformål og kombineres innbyrdes og med hensynssoner. I nødvendig utstrekning angis områder for: [...] 5. [...] naturvern, jordvern, særlige landskapshensyn, vern av kulturmiljø eller kulturminne [...]

§ 12-7: I reguleringsplan kan det i nødvendig utstrekning gis bestemmelser til arealformål og hensynssoner om følgende forhold: 1. utforming, herunder estetiske krav, og bruk av arealer, bygninger og anlegg i planområdet [...]

6. bestemmelser for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner, og kulturmiljøer, herunder vern av fasade, materialbruk og interiør, samt sikre naturtyper og annen verdifull natur,

§ 20-1: Tiltak som krever søknad og tillatelse: [...] fasadeendring [...] riving av tiltak [...] plassering av skilt og reklameinnretninger

§ 29-2: Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

§ 30-3: Skilt- og reklameinnretninger må ikke virke skjemmende eller sjenerende i seg selv, i forhold til omgivelsene eller for trafikken, eller i strid med ønsket utvikling i kommunen.

§ 31-1: Ved endring av eksisterende byggverk, oppussing og rehabilitering skal kommunen se til at historisk, arkitektonisk eller annen kulturell verdi som knytter seg til et byggverks ytre, så vidt mulig blir bevart. § 29-2 gjelder tilsvarende.

§ 31-3: Eier eller den ansvarlige plikter å holde byggverk og installasjoner som omfattes av denne lov i en slik stand at det ikke oppstår fare for skade på, eller vesentlig ulempe for person, eiendom eller miljø, og slik at de ikke virker skjemmende i seg selv eller i forhold til omgivelsene.

§ 31-4: Departementet kan gi forskrift om kommunens adgang til å gi pålegg om dokumentasjon og utbedring av eksisterende byggverk og installasjoner. Pålegg kan bare gis der utbedring vil gi vesentlig forbedring av byggverkets eller installasjonens funksjon som tilsies av tungtveiende hensyn til universell utforming, helse, miljø, sikkerhet eller bevaringsverdi.

Lov om forvaltning av naturens mangfold av 19. juni 2009 (Naturmangfaldlova)

Kulturminne, kulturmiljø og landskap kan også bli sikret i samsvar med naturmangfaldlova. Loven inneholder vedtekter og forskrifter for flere typer områdevern.

§ 33: Verneområder på land, i vassdrag og i sjø etter dette kapittel skal bidra til bevaring av [...] natur preget av menneskers bruk gjennom tidene (kulturlandskap) eller som også har kulturhistoriske verdier, og tilrettelegging for bruk som bidrar til å opprettholde naturverdiene.

§ 35, *andre ledd*: [...] I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneformålet.

§ 36: Som landskapsvernområde kan vernes natur- eller kulturlandskap av økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi, eller som er identitetsskapende. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart. I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som alene eller sammen med andre tiltak kan endre det vernede landskapets særpreg

eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet.

§ 37, tredje ledd: I et naturreservat må ingen foreta noe som forringer verneverdiene angitt i verneformålet. Et naturreservat kan totalfredes mot all virksomhet, tiltak og ferdsel. I forskriften kan det gis bestemmelser om vern av kulturminner i reservatet.

7.3 TILSKUDDSORDNINGER

De følgende tilskuddsordningene har forskjellige søknadsfrister og retningslinjer for søknader, det anbefales å søke opp de respektive nettsidene for adresser og mer informasjon.

Norsk Kulturminnefond

Norsk Kulturminnefond er en tilskuddsordning for bevaring av kulturminner og kulturmiljøer.

Kulturminnefondet er opprettet for å gi tilskudd til verneverdige kulturminner og kulturmiljøer og skal:

- stimulere til økt verneinnsats fra eiere og næringsliv
- bidra til å sikre at et mangfold av kulturminner og kulturmiljøer bevares og aktiviseres som grunnlag for opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskaping
- støtte prosjekter hvor det er samspill mellom offentlige og private aktører

Satsningsområde: Faste kulturminner

Søknad sendes til: Norsk Kulturminnefond

Tilskudd til teknisk- industrielle kulturminner

Tilskuddsordningen skal medvirke til å sette i stand og sikre forvaltning, drift og vedlikehold av de tekniske og industrielle anleggene som er valgt ut for spesiell oppfølging.

Satsningsområde: Bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner

Søknad sendes til: Riksantikvaren

SMIL - Spesielle miljøtiltak i jordbruket

Formålet med SMIL er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap. Et viktig siktemål med ordningen er å få en mer målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsetninger.

Satsningsområde: Avhengig av kommunenes prioriteringer og tiltaksstrategi.

Søknad sendes til: Kommunen

NMSK - Nærings- og miljøtiltak i skogbruket

Målet med ordningen er å øke verdiskapingen i skogen, samtidig som miljøverdier og kulturminner ivaretas. Prioriteringer kan variere mellom kommuner.

Satsningsområde: Avhengig av kommunenes prioriteringer og tiltaksstrategi.

Søknad sendes til: Kommunen

Få mer informasjon hos din kommune.

RMP - Regionale miljøtilskudd i landbruket

Regionalt miljøprogram er fylkesvise ordninger for miljøtiltak i landbruket. Jordbruksforetak kan søke om regionale miljøtilskudd, og det er kommunene som behandler søknadene. Miljøprogrammene skal fremme særskilte miljømål i jordbruket:

- redusere forurensning til vann og luft
- ivareta kulturlandskap og kulturminner
- tilrettelegge for friluftsliv
- ivareta biologisk mangfold

Satsningsområde: Avhengig av Fylkesmannens prioriteringer.

Søknad sendes til: Kommunen

Tilskudd til vern og sikring av freda bygg og anlegg

Eiere av fredete bygninger og anlegg er målgruppen. Tilskudd skal benyttes til å dekke merkostnader ved vedlikehold og istandsetting etter antikvariske prinsipper, restaurering av fredete bygninger, store oppgaver av nasjonal verdi og tiltak i forbindelse med nye fredningssaker. Det blir lagt vekt på utvikling av håndverkskompetanse og bruk av tradisjonelle håndverksteknikker og materialer.

Satsningsområde: Bevaringsprogrammet for fredete bygninger i privat eie.

Søknad sendes til: Fylkeskommunen

Tilskudd til middelalderbygninger og anlegg

Tilskuddsordningen skal medvirke til å verne og sikre automatisk fredete bygninger og ruiner fra middelalderen, herunder stavkirkene, slik at de når et ordinært vedlikeholdsnivå. Målgruppen for ordningen er private eiere og forvaltere av disse kulturminnene. Ordningen omfatter tilskudd til bygninger som er automatisk fredet etter kulturminnevernloven.

Satsningsområde: Bevaringsprogrammet for stavkirker, bevaringsprogrammet for ruiner og bevaringsprogrammet for fredete bygninger i privat eie.

Søknad sendes til: Riksantikvaren

Tilskudd til kystkultur

Ordningen skal medvirke til å sikre og sette i stand fredete og spesielt bevaringsverdige kulturminner og kulturmiljøer som er typiske for liv og virksomhet langs kysten. Målgruppen er private eiere og forvaltere av fredete eller spesielt bevaringsverdige verneverdige kulturminner og kulturmiljøer.

Satsningsområde: Bevaringsprogrammet for fredete bygninger i privat eie

Søknad sendes til: Fylkeskommunen

Tilskudd til brannsikring og beredskapstiltak

Målet med ordningen er å sikre et utvalg trehusmiljøer og de 28 stavkirkene mot brann. Midlene går til tilskudd og drift av sikringsanlegg ved de 28 stavkirkene, og til brannsikring av utvalgte tette trehusmiljøer etter søknad. Det blir lagt vekt på prosjekt som har overføringsverdi.

Satsningsområde: Bevaringsprogrammet for brannsikring av tette trehusmiljøer og stavkirker

Søknad sendes til: Fylkeskommunen/Riksantikvaren

Landbrukslegatet i Norges Vel

Legatet forvaltes av Det Kongelige Selskap for Norges Vel, og prosjekter som støttes bør være relatert til næringsutvikling innenfor områdene Mat, kultur og opplevelse, Energi og miljø, eller Entreprenørskap og virksomhetsorganisering.

Satsningsområde: Bevaring av gamle hus og gjenstander kan støttes dersom de inngår i næringsvirksomhet (turisme eller næringsliv)

Søknad sendes til: Norges Vel

Kultur- og miljølegatet i Norges Vel

Legatet forvaltes av Det Kongelige Selskap for Norges Vel, og prosjekter som støttes bør være relatert til næringsutvikling innenfor områdene Mat, kultur og opplevelse, Energi og miljø, eller Entreprenørskap og virksomhetsorganisering.

Satsningsområde: Bevaring av gamle hus og gjenstander kan støttes dersom de inngår i næringsvirksomhet (turisme eller næringsliv)

Søknad sendes til: Norges Vel

Sparebankstiftelsen DnB

Sparebankstiftelsens visjon er å utløse de gode kreftene. Stiftelsen ønsker å bidra til et samfunn med flere skapende, aktive og ansvarsbevisste mennesker, og støtter særlig prosjekter som skaper engasjement, involverer frivillige og som gir et positivt bidrag til barn og unge.

Satsningsområde: Geografisk avgrensning

Søknad sendes til: Sparebankstiftelsen DnB

Sat Sapienti

Formålet er å yte gaver/bidrag til forskning som fremmer kjennskap til forståelsen av det industrielle miljøets betydning i bedriftene i Norge. Yte bidrag eller gaver til vedlikehold/forbedring av historiske minnesmerker i Norge. Også bidrag til offentlige museer.

Satsningsområde: Vedlikehold/forbedring av historiske minnesmerker i Norge

Søknad sendes til: Sat Sapienti legat

Stiftelsen UNI

Stiftelsen UNI er en stiftelse med ideelt formål å fremme allmenntilgjengelig virksomhet innen skade- og miljøvern, for derved å bidra til en trygg utvikling i det norske samfunn. Stiftelsens bidrag skal i første rekke være økonomisk støtte til prosjekter og påskjønnelse til institusjoner og enkeltpersoner.

Satsningsområde: Almennyttig stiftelse som verner mennesker og fortidsminner

Søknad sendes til: Stiftelsen UNI

Gjensidigestiftelsen

Stiftelsen støtter prosjekter som bidrar til at færrest mulig skades eller dør i ulykker. Eksempler på tiltak er alle typer forebyggende aktiviteter for barn og ungdom, eksempelvis opplæring innen trafiksikkerhet. Videre støttes tiltak som

styrker det frivillige beredskapsarbeidet, samt tiltak som styrker befolkningens førstehjelps- og livredningskompetanse.

Satsningsområde: Vil fremme trygghet og helse

Søknad sendes til: Gjensidigestiftelsen

Rydd et kulturminne

Ryddearbeidet har som mål å bevare kulturminner, men samtidig skaper aksjonen mye aktivitet rundt kulturminnet. I tillegg til at deltakerne lærer om kulturminnevern i praksis, får de også mange andre viktige verdier med på veien.

Satsningsområde: Skjøtsel av kulturminner

Søknad sendes til: Elektronisk søknadsskjema på nettsidene til [Miljølære](#)

Major og advokat Eivind Eckbos legat

Eckbos Legat er en privat allmenntilgjengelig stiftelse. Major og advokat Eivind Eckbo stiftet i 1923 det første av totalt elleve legater. I 2013 ble disse slått sammen til ett legat som årlig yter støtte til enkeltpersoner og ulike prosjekter som faller inn under legatets formål.

Satsningsområde: 10 satsningsområder, blant annet: norsk kunst, kulturliv og kulturvern

Søknad sendes til: Major og advokat Eivind Eckbos legat

7.4 ORD OG BEGREPER

Alfabetisk liste med forklaring på sentrale ord som ofte brukes i kulturminneforvaltningen.

Anlegg

Betegnelsen brukes innen kulturminneforvaltningen om en gruppe bygninger med tilhørende areal, for eksempel gårdsanlegg, byanlegg eller fabrikkianlegg. Det brukes også om byggverk og konstruksjoner som ikke nødvendigvis inkluderer bygninger, for eksempel vei, bro, tunnel eller grøntanlegg. Når det gjelder arkeologiske kulturminner ligger anlegg ofte under markoverflaten.

Antikvariske retningslinjer

Retningslinjer som skal følges ved tiltak på vernet kulturminner. De kan være overordnede og generelle, og/eller utformet spesielt for hvert enkelt kulturminne. Retningslinjene kan for eksempel innebære krav om bruk av tradisjonelle materialer, utførelser og teknikker og bruk av håndverkere med kunnskap om arbeid med vernet kulturminner. I tillegg kan det være begrensninger på hva som kan skiftes eller fjernes fra kulturminnet.

Arkeologisk kulturminne

Fysiske spor og levninger etter tidligere tiders liv og virksomhet, der utgravning og dokumentasjon utgjør hovedkildene til vår kunnskap om og opplevelse av fortidens samfunn.

Autentisitet

Autentisitet brukes om et objekts grad av ekthet og/eller opprinnelighet.

Autentisitet må alltid sees i forhold til noe, for eksempel tidsperiode, stilart, materialbruk eller byggemåte.

Automatisk fredet kulturminne

Et kulturminne som er fredet direkte etter lov, uten særskilt vedtak.

Disse kulturminnene er automatisk fredet:

- faste kulturminner fra før 1537
- samiske faste kulturminner eldre enn 100 år
- stående byggverk med erklært opprinnelse fra perioden 1537 – 1649
- faste og løse kulturminner på Svalbard fra før 1946. I tillegg er det bestemmelser for enkelte typer kulturminner. (Se svalbardmiljøloven)

(Skipsfunn eldre enn 100 år er vernet etter egne regler i kulturminneloven.)

Bergkunst

Bilder og symboler som er hugget, slipt eller malt på berg. Bergkunst finner vi i Norge som helleristninger, slipte bergbilder, hulemalerier eller hellemalerier.

Bevaringsverdig kulturminne se Verneverdig kulturminne

Dispensasjon

Fritak fra i et enkelt tilfelle å følge en lov, et vedtak eller en forskrift.

- dispensasjon fra automatisk fredning, dvs. at det tillates inngrep i eller ved det automatisk fredete kulturminnet
- dispensasjon fra vedtaksfredning, dvs. at det gjøres unntak fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i kulturminnet
- dispensasjon fra vern gjennom plan- og bygningsloven, dvs. at kommunene gjør unntak fra planbestemmelser om vern

Fast kulturminne

Betegnelsen brukes om jord- eller stedfaste kulturminner.

Funn av gjenstander inngår som deler av et fast kulturminne så lenge de befinner seg i jorda eller under vann.

Forskriftsfredet kulturminne eller kulturmiljø

Betegnelsen brukes om kulturminner som er fredet ved forskrift, ikke ved enkeltvedtak. Dette gjelder bygninger og anlegg som omfattes av en statlig verneplan og som var i statlig eie på fredningstidspunktet, samt kulturmiljøer.

Forskriftsfredning innebærer en noe forenklet prosedyre i forhold til fredning ved enkeltvedtak.

Fredet kulturmiljø

Et kulturmiljø som myndighetene tillegger så stor verdi at det må bevares for ettertiden.

En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at inngrep/endringer må godkjennes av myndighetene. Lovene som benyttes ved fredning av kulturmiljøer, er kulturminneloven og svalbardmiljøloven.

Fredet kulturminne

En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at inngrep/endringer må godkjennes av myndighetene. Lovene som benyttes i dag ved fredning av kulturminner, er kulturminneloven og svalbardmiljøloven.

Grøntanlegg

Areal som hovedsakelig er opparbeidet med vegetasjonsdekte flater, blant annet for sports-, rekreasjons- eller prydføremål.

Immateriell kulturarv

Immateriell kulturarv betyr praksis, framstillinger, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. For kulturminneforvaltningen er den immaterielle kulturarven knyttet til det vi ikke kan ta på ved et kulturminne. Dette gjelder for eksempel tro, tradisjoner, sagn og hendelser.

Innsigelse

Riksantikvaren, fylkeskommunene, Sametinget og en rekke andre myndigheter kan fremme innsigelse, det vil si en protest eller innvending mot forslag til arealplaner etter plan- og bygningsloven. Så lenge det foreligger en innsigelse, kan kommunen ikke vedta planen endelig.

Istandsetting

Reparasjonsarbeid for å bringe en bygning, del av en bygning eller et annet objekt opp på et ordinært vedlikeholds nivå, slik at bare vanlig vedlikehold vil være nødvendig senere.

En antikvarisk istandsetting innebærer at reparasjonen baseres på bruk av materialer og teknikker tilpasset bygningens eller anleggets egenart.

Konservering

Konservering av et kulturminne betyr at man sikrer det så godt som mulig mot ødeleggelse. Disse ødeleggelsene kan være forårsaket av naturlig nedbrytning eller av menneskelig inngrep. For bygninger brukes vanligvis ordet istandsetting.

Krigens kulturminner

Materielle og immaterielle kulturminner etter andre verdenskrig og okkupasjonen.

Kulturarv

Samlebetegnelse for materiell og immateriell kultur.

Betegnelsen kulturarv blir særlig brukt i samarbeidet mellom kulturminneforvaltningen, arkivverket og museumssektoren, sammen med kommunene og lokale lag og foreninger.

Kulturlandskap

Alt landskap som er påvirket av mennesker. Betegnelsen brukes når det fokuseres på den menneskelige påvirkningen av landskapet, og særlig ofte om jordbrukslandskap.

Kulturmiljø

Et område der kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi kan inngå i et kulturmiljø.

Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger.

Kulturminne

Kulturminner er alle spor etter menneskers liv og virke i vårt fysiske miljø. Begrepet omfatter også steder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi er kulturminner, eller kan inngå som del av et kulturminne.

Kulturminner kan for eksempel være bygninger, hager, gravhauger, helleristninger, båter eller veifar. Disse kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid. Det skilles mellom løse og faste kulturminner.

Kulturminneverdi

Verdier som tillegges et kulturminne. Forvaltningen, organisasjoner, eiere, brukere eller andre kan vurdere kulturminnets verdi på ulike måter. Verdivurderingen kan endres over tid.

Kulturminneforvaltningen deler gjerne verdiene inn i tre grupper: kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier.

Landskap

Samlebetegnelse på våre utendørs omgivelser, både det naturgitte og det menneskeskapte. Landskapet er formet av samspillet mellom mennesket og naturen.

Betegnelsen omfatter alle typer landskap, som for eksempel jordbrukslandskap, industrilandskap, kystlandskap, bylandskap og fjelllandskap.

Listeført kulturminne

Et kulturminne som etter en kulturhistorisk vurdering er identifisert som verneverdig og oppført på en liste over objekter som skal forvaltes på en nærmere definert måte. Både kulturminner som er formelt vernet (ved lov eller forskrift) og kulturminner uten formelt vern kan være listeførte.

Eksempler på listeføring er NB! registeret, Listen over særlig verneverdige kirker, Landsverneplanenes verneklasse 2, Fartøyvernlista og Gul liste fra Byantikvaren i Oslo.

Lokal verdi

Verdi som tillegges kulturminner eller kulturmiljøer knyttet til lokal virksomhet og historie. Et kulturminne av lokal verdi kan også bli tillagt regional og/eller nasjonal verdi.

Løst kulturminne

Betegnelsen brukes om kulturminner som er flyttbare.

Miljøovervåking

En systematisk innsamling av data ved hjelp av etterprøvbare metoder, som baserer seg på hypoteser om sammenhengen mellom årsak-virkning. Overvåkingen omfatter både påvirkning, effekter og miljøtilstand. Målet er å dokumentere miljøtilstanden og utviklingen av denne.

Nasjonal interesse

I kulturminneforvaltningen brukes begrepet først og fremst i verdisettingsprosesser i arbeid med plan- og bygningsloven. Det markerer at kulturminneverdier på nasjonalt nivå kan være involvert.

Nasjonal verdi

Verdi som tillegges kulturminner eller kulturmiljøer knyttet til viktige faser og forhold i landets historie. Et kulturminne av nasjonal verdi kan også bli tillagt regional og/eller lokal verdi.

Naturlandskap

Betegnelsen brukes om landskap med liten grad av menneskeskapt påvirkning. Betegnelsen brukes også når en ønsker å rette fokus mot landskapets geologiske og biologiske innhold.

Nyere tids kulturminne

[Kulturminne](#) som er datert til 1537 eller senere. En annen betegnelse som også kan brukes, er etterreformatorisk kulturminne.

Regional verdi

Verdi som tillegges kulturminner eller kulturmiljøer knyttet til regional virksomhet og historie. Et kulturminne av regional verdi kan også bli tillagt nasjonal og/eller lokal verdi.

Representativitet

At ett eller et utvalg kulturminner er representativt, betyr at det er typisk eller karakteristisk for en større gruppe kulturminner. Begrepet brukes ved sammenligning med andre kulturminner.

Restaurering

Restaurering betyr å helt eller delvis tilbakeføre en bygning eller gjenstand til en tidligere tilstand.

Ved restaurering må man velge hvilket tidspunkt kulturminnet skal tilbakeføres til. Det kan være slik det var da det ble laget eller oppført, slik det var på et senere tidspunkt eller en kombinasjon av ulike stadier.

SEFRAK-bygning

Betegnelsen brukes om bygninger som ble registrert i regi av SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner) i årene 1975-1995.

Registreringene omfatter i prinsippet alle bygninger bygget før 1900, men enkelte områder ble grensen satt noe lenger fram i tid, for eksempel i Finnmark alle bygninger før 1945. Det eneste kriteriet for registrering var antatt alder på bygningen.

Sikring

Sikring innebærer alle tiltak for å beskytte kulturminner og kulturmiljøer mot skade og tap. Sikring kan blant annet dekke istandsetting, vedlikehold og skjøtsel, dokumentasjon og juridiske tiltak. Sikring kan også skje ved arkeologisk utgravning for å ta vare på kulturminnets kunnskapsverdi.

Skipsfunn

Betegnelsen brukes om mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og alt annet som har vært om bord.

Skipsfunn er vernet etter egne regler i kulturminneloven.

Skjøtsel

Regelmessige vedlikeholdstiltak, for eksempel vegetasjonspleie, for å ivareta et

kulturminne og/eller et kulturmiljø. Vedlikehold av eventuelle skilt, stier og ramper inngår også i skjøtselsbegrepet.

Tiltakshaver

En tiltakshaver er den som har det overordnede juridiske ansvar for gjennomføring av tiltak.

Universell utforming

Innen kulturminneforvaltningen innebærer universell utforming at kulturminnet gjøres tilgjengelig for flest mulig. Dette innebærer tilrettelegging for besøk og/eller formidling av kulturminnets kunnskaps- og opplevelsesverdi på annen måte.

Vedlikehold

Rutinemessig arbeid for å hindre forfall på grunn av jevn og normal slitasje.

Vedtaksfredet kulturminne

Et vedtaksfredet kulturminne fredes i dag gjennom vedtak etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. Vedtaksfredninger etter kulturminneloven kan omfatte alle typer kulturminner yngre enn 1537, stående byggverk yngre enn 1649, kulturmiljøer og fartøy. Vedtaksfredninger etter svalbardmiljøloven kan omfatte kulturminner yngre enn 1945.

Verdensarv

Kulturarv og/eller naturarv som er innskrevet på UNESCOs verdensarvliste. Verdensarvstedene utgjør en felles arv som er umistelig for hele menneskeheten, på tvers av landegrensene.

Verdiskaping

Verdiskaping i en bred sammenheng betegner hvordan kulturarven kan aktiviseres som ressurs i arbeidet med å skape både økonomiske, sosiale, kulturelle og miljømessige verdier.

Vernet kulturminne

Et kulturminne som er vernet ved lov eller andre virkemidler. De viktigste lovene er kulturminneloven, plan- og bygningsloven, kirkeloven, svalbardmiljøloven og naturmangfoldloven. Andre virkemidler for vern er statlige verneplaner, kirkerundskrivet, avtaler, listeføring, tilskuddsordninger med mer.

Verneverdi

se Kulturminneverdi

Verneverdig kulturminne

Et verneverdig eller bevaringsverdig kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturhistorisk vurdering og er identifisert som verneverdig. Betegnelsene verneverdig og bevaringsverdig betyr det samme og brukes om hverandre.

De mest verneverdige kulturminnene er av nasjonal verdi. Det er først og fremst disse som fredes etter kulturminneloven.

Kulturminner kan også ha regional eller lokal verdi. Normalt vil det være kommunene som sikrer vern av slike kulturminner ved hjelp av plan- og bygningsloven.

En annen måte å markere at et kulturminne er verneverdig på, er listeføring.

De fleste verneverdige kulturminner er ikke formelt vernet etter kulturminneloven eller plan- og bygningsloven. Mange blir likevel tatt vare på fordi de oppfattes som verdifulle av eiere og brukere.

Vedlegg 1: Temadel – Gjennomgang av 57 hensynssoner i Risør kommune